

**JOHN J. COLLINS &
DANIEL C. HARLOW (EDS.)
Early Judaism:
A Comprehensive
Overview. Grand Rapids,
MI: Eerdmans 2012. 467 s.**

John Collins ja Daniel Harlow ovat koonneet yhdeksi pehmeäkantiseksi kirjaksi viisitoista alan eturivin tutkijoiden laatimaa laajaa esseetä, jotka julkaistiin yhdessä lyhyempien sanakirja-artikkelien kanssa kaksi vuotta aikaisemmin saman kustantajan mitattavassa hakuteoksessa *The Eerdmans Dictionary of Early Judaism*.

Niin kutsuttu varhainen juutalaisuus, jolla tarkoitetaan kutakuinkin Aleksanteri Suuresta Bar Kokhbaan ulottuvaa noin neljä ja puoli vuosisataa kestänyttä ajanjaksoa, sai vain vähän huomiota osakseen ennen 1900-luvun jälkipuoliskoa. Saksalaisessa tutkimuksessa oli siihen asti käytetty Spätjudentum-termiä, jolla pejoratiivisesti viitattiin Heprealaisen Raamatun tekstien kuvaaman ajan jälkeiseen ja erityisesti rabbiiniseen juutalaisuuteen, joka nähtiin aikaisemman Israelin kansan uskonnon rappeutuneena muotona. Virheellistä luonnehdintaa on arvioitu kriittisesti erityisesti holokaustin jälkeen. Kyseessä ei myöskään ole ”myöhäinen” juutalaisuus, sillä minä tahansa mittapuun mukaan tarkasteltuna juutalaisuuden historia on ollut pidempi roomalaiskauden alun jälkeen kuin sitä ennen.

Epäsopiva saksankielinen termi on sittemmin korvattu käsitteellä ”early Judaism” (varhainen juutalaisuus). Aikakausi on saanut viime vuosikymmenien aikana runsaasti huomiota osakseen, mihin on vaikuttanut etenkin Kuolleenmeren kääreiden julkaisu, mutta myös kasvanut mielenkiinto diasporan hellenistijuutalaisuuteen, kiinnostus apokryfisiin ja pseudepigrafiin teksteihin kohtaan sekä varhaisen kristinuskon juutalaisen luonteen tarkastelu.

Artikkeleissa ei ole alaviitteitä lukuun ottamatta Collinsin tutkimushistoriallista katsausta, mikä tekee

niistä melko yleistajuisia ja sopivia myös oppimateriaalikäyttöön. Esseeit eivät kuitenkaan ole kevyitä sanan kielteisessä merkityksessä. Päinvastoin ne ovat ansiokkaita tieteellisiä asiantuntijakirjoituksia, joiden jokainen lause on vuosien tai vuosikymmenten tutkimustyön hioma. Kirjoitusten välityksellä avautuu varhaisjuutalaisen kulttuurin ja kirjallisuuden kirjo lähes kaikenkattavasti.

Artikkelien ryhmittelyn puutteesta huolimatta lukija voi havaita, että noin puolet teoksesta käsittelee kirjallisuutta: ”pyhiin kirjoitusten” käsitettä ja vähittäistä muotoutumista (Eugene Ulrich), näitä tekstejä tulkitsevaa ja jäljittelevää kirjallisuutta (James Kugel), apokryfeja ja pseudepigrafeja sekä niiden reseptiota myöhemmässä kristillisessä traditiossa (Loren Stuckenbruck), Kuolleenmeren käärejä tuoreimpien käsitysten valossa (Eibert Tigchelaar), rikasta kreikankielistä juutalaista kirjallisuutta (Katell Berthelot) sekä kahta merkittävää kirjailijaa, Filon Aleksandrialaista (Gregory Sterling, David Runia, Maren Niehoff ja Annewies van den Hoek) ja historioitsija Flavius Josefusta (Steve Mason, James McLaren ja John Barclay).

Loput artikkelit hahmottelevat varhaisen juutalaisuuden laajempaa kontekstia ja elinympäristöjä sekä sen ”Nachlebeniä”. Käsitellyiksi tulevat aikakauden historiankulttuuri (Chris Seaman ja Adam Kolman Marshak), palestiinanjuutalaisuuden ryhmät, instituutiot ja kirjallisuus (James VanderKam), diasporajuutalaisuus sosiaalisten, poliittisten, kulttuuristen ja uskonnollisten kysymysten valossa (Erich Gruen), arkeologia, papyrukset ja inskriptiot (Jürgen Zangenberg), juutalaisten suhteet kreikkalaisiin ja roomalaisiin (Miriam Pucci Ben Zeev), varhaisen kristinuskon juutalainen luonne (Daniel Harlow) sekä vastaavasti varhaisen juutalaisuuden ja rabbiinisen juutalaisuuden rajapinnat (Lawrence Schiffman).

Palestiinan- ja diasporajuutalaisuutta tarkastellaan taitavasti osina samaa hellenististä ja roomalaiskau-

den maailmaa. Esimerkiksi Septuaginta-, Filon- ja Qumran-tutkimus ovat viime vuosikymmenien aikana eriytyneet melko pitkälle, mistä syystä on tärkeää saattaa eri aiheiden parissa saavutetut tutkimustulokset dialogiin keskenään. Erityisen hyvin esiin piirtyvät hellenismien syvä vaikutus juutalaisuuteen ja diasporajuutalaisuuden elinvoimaisuus. Katell Berthelot osoittaa, miten luovasti ja jopa kumouksellisesti varsinkin kreikkalaiset kirjoittavat juutalaiset hyödynsivät kreikkalaisen kirjallisuuden käytänteitä ja filosofisia käsitteitä. Erich Gruen taas painottaa, että diaspora ei ollut marginaalinen tai poikkeuksellinen ilmiö. Vaikka temppeli oli Jerusalemissa, useimmat juutalaiset elivät muualla. Ajoittaisista jännitteistä huolimatta heidän elämänsä oli pääosin rauhanomaista, eivätkä he eläneet muusta yhteiskunnasta eristäytyneenä. Diasporasta tuli keskeinen osa monien identiteettiä. Toisaalta tämä ei yleensä johtanut oman uskonnon ja sen tapojen hylkäämiseen, minkä vuoksi puhe assimilaatiosta ja mukautumisesta on helposti harhaanjohtavaa.

Artikkeleissa on jonkin verran toistoa, erityisesti koskien aikakauden kirjallista perintöä. Toisaalta pyhiin kirjoitusten kokoelman vähittäinen muotoutuminen ja arvovaltaisen aseman saavuttaminen sekä tekstin asema ja rooli juutalaisessa uskonnossa ylipäänsä ovat niin keskeisiä kysymyksiä, että niitä tuleekin tarkastella eri näkökulmista aiheiden osittaisesta limittymisestä huolimatta. Teoksessa nostetaan esille muiden muassa monimutkainen kanonisaatioprosessi (Ulrich) sekä siihen osin liittyvä varhaisempien tekstien uudelleentulkinta, jonka merkitystä ja laajuutta on vaikea yliarvioida kohti ajanlaskun taitetta tultaessa (Kugel). Myös pseudepigrafiiset ja Qumranista löytyneet tekstit ansaitsevat tulla mainituiksi useampaan kertaan, sillä niiden tuntemus on edelleen varsin rajattua verrattuna kaanoneihin sisältyvään kirjallisuuteen. Hienoinen toisto ei ole ongelma myöskään teoksen kä-

sikirjamaisuuden takia: artikkelit on tarkoitettu luettaviksi yksitellen, eivätkä ne muodosta yhtä yhtenäistä monografiaa, vaikka kirjoitukset toki täydentävät ja tukevat toisiaan.

Vaikka esseet kattavat laajan aihepiirin, ne keskittyvät pitkälti historiantulon ja juutalaisen kirjallisuuden kuvaamiseen, kun taas sosiaaliseen maailmaan (esimerkiksi sukupuoli) ja käytännön uskonnon harjoitukseen (kuten rukous ja liturgia) liittyvät kysymykset jäävät jokseenkin sivuun. Aineistoa näiden aihepiirien tarkasteluun on osin niukasti, mutta niiden osalta on tehty merkittävää tutkimusta, jota tarvitaan mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan muodostamiseen. Tämänäpäisiä teemoja onneksi edes sivutaan varsinkin VanderKamin artikkelissa koskien temppeleitä ja muita instituutioita sekä uskonnollisia juhlapäiviä sekä Zangenbergin arkeologisessa katsauksessa, joka ei rajoitu käsittelemään yksinomaan suoraan uskontoon liittyvää materiaalista kulttuuria.

Kaiken kaikkiaan esseet kuvaavat oivasti ja useista näkökulmista aikakauden dynaamisuutta. Vaihduvat yhteiskunnalliset olot ja läpitunkeva hellenistinen kulttuuri muovasivat juutalaisuutta. Toisaalta jatkuvuus oman perinteen osalta oli vahva: elämäntapasäädökset olivat tärkeitä uskonnollisen identiteetin ylläpitämisessä, ja Toora-eksegeesistä tuli eri ryhmiä yhtenäistävä elementti, joskin niillä oli luonnollisesti omia painotuksiaan. Erityisesti apokalyptisen liikehdinnän vaikutus oli merkittävämpi kuin Heparalaisen Raamatun kaanonin perusteella voisi olettaa. Qumranin tekstilöydöt ovat avanneet uusia ikkunoita, mutta käytettävissä oleva aineisto on edelleen hyvin rajattu. Collins esittääkin ajatusleikin siitä, miten paljon käsityksemme vaatisivat uudelleenarviointia, mikäli nyt löydetäisiin jonkun muun liikkeen kuin essealaisten kokoama tekstikorpus.

ELISA UUSIMÄKI
TEOL. MAIST., HELSINKI

ADOLFO D. ROITMAN,
LAWRENCE H. SCHIFFMAN
& SHANI TZOREF (EDS.)

The Dead Sea Scrolls and Contemporary Culture: Proceedings of the International Conference held at the Israel Museum, Jerusalem (July 6–8, 2008). Leiden: Brill 2011. 769 s.

Qumranin tekstien löytymistä juhlistavat artikkelikokoelmat ovat hyviä tiedonlähteitä, sillä ne kokoavat yhteen jokaisen Qumran-tutkimuksen vuosikymmenen näkökulmia ja tutkimustuloksia. Nyt arvioitava teos juhlistaa Qumranin tekstien löytymisen kuudettakymmenettä vuosipäivää. Teos sisältää 34 artikkelia.

Useat seikat tekevät teoksesta mielenkiintoista luettavaa niillekin, jotka eivät ole Qumranin tekstien asiantuntijoita. Adolfo Roitman, Qumranin tekstejä esittelevän Shrine of the Book -museon kuraattori, pohtii artikkelissaan, miksi uusi tieteellinen tutkimus ei ole lisännyt laajemman yleisön tietämystä Qumranin teksteistä. Tukeutuen aiheesta käsitteleviin artikkeleihin Roitman etsii syitä niin tutkijoiden käyttämästä akateemisesta kielestä ja median tavasta esittää asioita kuin käsikirjoitusten sisällöstäkin. Susan Hazan ja Stephen Pfann Jr. ottavat artikkeleissaan vakavasti Qumranin tekstien popularisointiin liittyvät haasteet. Hazan esittelee artikkelissaan erilaisia Qumranin tekstien digitaalisia tietolähteitä ja virtuaalisia oppimisympäristöjä. Helpoiten saatavilla ovat internet-sivustot kuten Shrine of the Book -museon kotisivu. Hazanin artikkelissa tai museon kotisivuilla ei vielä viitata Israel-museon uusimpaan projektiin, The Lion Levy Dead Sea Scrolls Digital Library -sivustoon (<http://www.deadseascrolls.org.il>), joka sisältää ensiluokkaisia kuvia monista Kuolleenmeren käsikirjoituksista ja tietoa sekä teksteistä että niiden historiallisesta taustasta. Pfann esittelee artikkelissaan The Second Temple Mul-

timedia Educational Suite -hanketta, joka tulevaisuudessa kokoaa yhteen muun muassa erilaisia arkeologisia lähteitä, antiikin kirjoittajien ja modernien tutkijoiden tekstejä sekä rekonstruktioita Toisen temppelein ajan merkittävistä paikoista.

Uuden näkökulman Qumranin teksteihin tuo myös Richard Freund, joka kuvaa artikkelissaan, kuinka osa reformijuutalaisista yhteisöistä hyödyntää Qumranin tekstejä hengellisessä elämässä. Freundin mukaan Qumranin tekstit ovat olleet reformijuutalaisille tärkeä esimerkki uskonnollisista innovaatioista. Kiinnostavia esimerkkejä löytyy erityisesti jumalanpalveluselämän osalta. Joidenkin reformijuutalaisten yhteisöjen rukouskirjat sisältävät katkelmia myös Qumranin teksteistä, esimerkiksi Qumranin liikkeen omasta psalmikokoelmasta Hymnien kirjasta ja Yhdyskuntasäännöstä. Jälkimmäinen sisältää toisenlaisen version Aaronin siunauksesta kuin 4. Moosoksen kirja. Myös Raamatun kommentaareissa masoreettista tekstiä on saatettu korjata Qumranin raamatullisten käsikirjoitusten avulla. Tämä on tuttu ilmiö myös suomalaiselle raamatunlukijalle, sillä uusiin kirkkoraamattukin sisältää joitakin Qumranin tekstien (ja Septuagintan) avulla tehtyjä käännösratkaisuja.

Artikkelikokoelma on kiinnostava myös siksi, että monet pitkän linjan Qumran-tutkijat kokoavat artikkeleissaan yhteen nykyistä tutkimustilannetta ja visioivat tulevaisuuden tutkimussuuntia. Teos on jaettu viiteen osaan, joiden otsikot ovat: Qumranin yhteisön identiteetti ja historia, Qumranin kirjasto, Kristinusko Kuolleenmeren kääreiden valossa, Sukupuoli Qumranissa sekä Uudet lähestymistavat. Mitä siis voisi olla se uusin tutkimus, jonka tulokset eivät ole vielä saavuttaneet laajempaa yleisöä?

Charlotte Hempelin artikkeli kuvaa hyvin sitä, miten Qumranin luolan neljä käsikirjoitusten julkaiseminen on muuttanut tutkimustilannetta. Aikaisemmin kahdesta